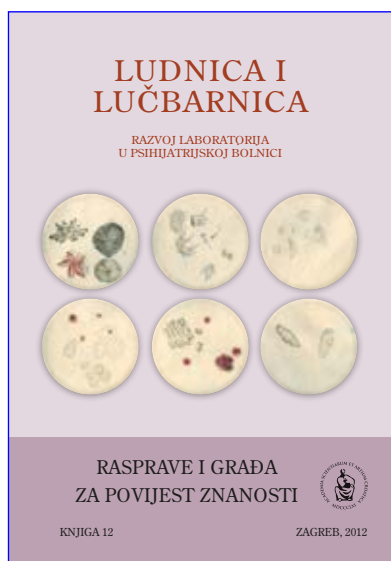

LUDNICA I LUČBARNICA

Razvoj laboratorija u psihijatrijskoj bolnici

Anja Nikolić Hoyt, Lavoslav Glesinger, Vlado Jukić,
Stella Fatović-Ferenčić, Tatjana Buklijaš, Emanuela Dujić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) – Razred za medicinske znanosti, Rasprave i građa za povijest znanosti – Knjiga 12., sv. 8., Zagreb, 2012.

Svake je hvale vrijedna ideja i izdavački pothvat HAZU-a, poglavito urednika 12. knjige akademika Marka Pećine i profesorice dr. sc. Stele Fatović-Ferenčić da se posvete ovoj zanimljivoj temi.

Knjiga sadrži sljedeća poglavlja: Lingvistički pogled na ludnicu i lučbarnicu (Anja Nikolić-Hoyt), Povijest psihijatrije u Hrvatskoj (pretisak doktorske disertacije profesora Lavoslava

Glesingera, Zagreb, 1959.), Bolnica Vrapče kao odraz društvene stvarnosti: pogled jednog ravnatelja (Vlado Jukić), Razvoj laboratorija u Hrvatskoj do polovice 20. stoljeća (Stella Fatović-Ferenčić), Ulazak laboratorija u psihijatrijsku bolnicu (Tatjana Buklijaš), Povijest kliničkog laboratorija u psihijatrijskoj bolnici Vrapče (Emanuela Dujić) i Bolničko groblje (Emanuela Dujić).

Najopširniji članak u knjizi *Ludnica i lučbarnica* odnosi se na osnivanje i početke rada u bio/medicinsko-kemijskom laboratoriju Kliničke psihijatrijske bolnice Vrapče. Taj je laboratorij imao značajnu ulogu u neurodijagnostici npr.

sifilisa, ali i svih drugih općenitih bolesti u okviru analize tjelesnih tekućina i drugih materijala, što su raščlanjeni desetljećima (likvor, urin, krv, feces, i dr.). Ti su podaci mnogo pomogli kako u dijagnostici, tako i prognostički, produženo u terapiji, jer nema dobre terapije bez dobre dijagnostike i propedeutike.

Odluka o osnivanju ovog laboratorija bila je u svoje vrijeme vrlo napredna, ako ne i revolucionarna na našem tlu, ali u svakom slučaju prijeko potrebna.

Članak o povijesti same Kliničke psihijatrijske bolnice Vrapče u autorstvu njezina aktualnog predstojnika-ravnatelja, premda znatno skraćeno, napisan precizno i na osnovi ranijih jubilarnih knjiga – spomenica izdanih u povodu raznih okruglih obljetnica, daje uvid u kontekst rada ovog laboratorija. Taj nas rad upoznaje sa životom same bolnice u referentnom kontekstu njezina razvoja, rasta i sazrijevanja do klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu, edukativne ustanove za liječnike – specijaliste, doktorande, specijalizante i studente te učenice/ke – medicinske tehničare i sestre srednje medicinske škole u njezinu sastavu.

Razumijevanje prošlosti u smislu *Historia est magistra vitae* (koju sentenciju najistaknutiji suvremeni povjesničar prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina negira), važno je za shvaćanje našeg vremena, za utiranje daljnjeg puta, izbjegavanje zastrane, zamki, pogrešaka i komplikacija u kakve i u koje je medicina upadala prije zbog ignorancije i indolencije (naprimjer era „terapijskog“ puštanja krvi).

Knjiga indirektno govori i o civilizacijskoj i kulturalnoj razini naše zemlje u vrijeme kada su mnoge druge sredine uvelike zaostajale za nama.

Ova posebna knjiga rječito govori o prvim počecima laboratorijske (neuro)serodijagnostike u tada kustodijalnoj psihijatriji, totalnoj ustanovi, azilu, ludnici, umobolnici. Nakon revolucionarnog (i u okviru Francuskog veleprevrata 1789.) skidanja okova i izvlačenja psihijatrijskih bolesnika iz kaveza (željeznih i mrežastih), dolazi do kardinalne preobrazbe bolnice i postupne humanizacije odnosa prema pacijentima.

Uvođenje kemijskog laboratorija u takvoj instituciji oblik je poznavanja pristupa tretmanu svih poremećaja i bolesti, posebno u vrijeme sasvim nedostatna liječenja neuroluesa s mnogim mogućim manifestacijama njegove tercijarne faze od koje su болоvali i mnogi znameniti ljudi, naprimjer Guy de Maupassant, Vladimir Vidrić i drugi.

Ova knjiga na specifičan način govori o uvođenju i trajanju kemijskog laboratorija u našoj najstarijoj, najznamenitijoj, a i vulgarno najomraženijoj

ustanovi, ludnici u Stenjevcu, Zavodu za duševno oboljele u Vrapču – „hramu čovječnosti“ na periferiji Zagreba, kamo su, još u Matoševo vrijeme, odlazili purgeri (kao u zoološki vrt ili u masivne robne kuće danas) gledati oboljele jadnike.

Još prije osnivanja umobolnice u medijevalnim mračnim vremenima duševno su oboljeli bivali vezivani o vrbe na obali Save gdje su, gladni i žedni stenjali, pa otuda i raniji službeni naziv kraja i bolnice – Stenjevac.

Naime, svi su azili u svijetu namjerno građeni izvan ljudskih naseobina, opkoljeni visokim zidovima u smislu bolje izolacije i stigmatizacije „opasnih“ shizofrenih bolesnika.

Namjerno su u naslov izabrani adekvatni, danas anakroni i arhaični nazivi iz terminologije onoga vremena. Izraz ludnica danas je zadobio kolokvijalni pejorativni, uvredljivi prizvuk u smislu izrugivanja i sramote duševne bolesti, inklinativne sprdnje i ponižavanja i stida, kao i riječi luđak/inja, ludost i ludilo. Ni danas to još nisu anakronizmi ni arhaizmi, kao što je lučbarnica u izvornom smislu kemijski laboratorij, od riječi za kemiju, koju je uveo Bogoslav Šulek. Kemija se prije uvođenja svog internacionalnog kozmopolit-skog imena u nas zvala lučnica.

S lingvističkom srodnošću i podrijetlom u lučenju, razlučivanju, lučidbi = razdvajanju – analizi – razlučbi. Kemija je, prema jednoj plauzibilnoj definiciji, znanost o bitnim promjenama materije (a fizika o nebitnim). Naprimjer kada se komad drva spali – to je njegova bitna promjena, a kada se samo rascijepa – nebitna. Do danas je preživio izraz razlučiti = izdvojiti, pa i u smislu da se bolje shvati.

U smislu naslova ove knjige obje riječi funkcioniraju u arhaizamskom razumijevanju jer je i njezin sadržaj temeljen u prošlosti.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti je 6. svibnja uz Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti priredila primjerenu promociju knjige 12. U ime Razreda za medicinske znanosti, akademike i druge okupljene pozdravio je tajnik Razreda akademik prof. dr. sc. Marko Pečina. O knjizi su govorili, od urednika, prof. dr. sc. Stela Fatovčić-Ferenčić, jedan od autora – prof. dr. sc. Vlado Jukić te recenzenti prof. dr. sc. Mate Mihanović i prof. dr. sc. Snježana Paušek-Baždar.

Knjiga ostaje kao trajan primjer važnog doprinosa našoj (medicinskoj, osobito psihijatrijskoj) historiografiji.

Vesna Vučevac Bajt
Ljubomir Radovančević